

УДК 373.5.015.31:173.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-1-46>**Любов КАНІШЕВСЬКА,***orcid.org/0000-0002-4190-1601**доктор педагогічних наук, професор,**заступник директора з науково-експериментальної роботи**Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України**(Київ, Україна) mazila060192@ukr.net*

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розкрито зміст занять з педагогами інтернатних закладів «Формуємо готовність до відповідального батьківства у старшокласників», завданнями яких було: сприяти формуванню емоційно-ціннісного ставлення педагогів інтернатних закладів до проблеми формування готовності до відповідального батьківства учнів 10–11 класів; поглибити знання фахівців про сутність і структуру поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників»; розглянути особливості формування готовності до відповідального батьківства учнів старшої школи; ознайомити педагогів інтернатних закладів з діагностикою рівнів готовності до відповідального батьківства у старшокласників; розкрити педагогічні можливості різноманітних форм і методів формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів; розглянути проблему ціннісного ставлення до репродуктивного здоров'я юнаків і дівчат; визначити та схарактеризувати педагогічні умови формування готовності до відповідального батьківства у зазначеного вище контингенту учнів.

Було запропоновано наступні інтерактивні заняття: «Сутність і структура поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників», «Особливості формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів», «Діагностика рівнів готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів», «Формування ціннісного ставлення до репродуктивного здоров'я у старшокласників інтернатних закладів», «Оптимізація форм і методів формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів у позаурочній діяльності».

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів. Подальші наукові розвідки будуть спрямовані на реалізацію педагогічних умов формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів.

Ключові слова: *готовність до відповідального батьківства, підготовка педагогів шкіл-інтернатів, старшокласники, школи-інтернати, позаурочна діяльність.*

Liubov KANISHEVSKA,*orcid.org/0000-0002-4190-1601**Doctor of Sciences in Education, Professor;**Deputy Director for Research and Experimental Work**Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine**(Kyiv, Ukraine) mazila060192@ukr.net*

METHODICAL PREPARATION OF BOARDING SCHOOL TEACHERS FOR FORMATION OF READINESS FOR RESPONSIBLE PARENTING AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

The article deals with the content of lessons with teachers of boarding schools «Formation of readiness for responsible parenting among high school students». The objectives are: to promote formation of boarding school teachers' emotional-value attitude towards the problem of formation of readiness for responsible parenting among high school students; to deepen teachers' knowledge of the essence and structure of the concept of «readiness for responsible parenting among high school students»; to identify the features of formation of readiness for responsible parenting among high school students of boarding schools; to teachers familiarize of boarding schools with diagnostics of levels of readiness for responsible parenting among high school students; to reveal pedagogical potential of various forms and methods of formation of readiness for responsible parenting among high school students of boarding schools; to consider the problem of values of reproductive health of boys and girls; to determine and characterize the pedagogical conditions for the formation of readiness for responsible parenting among high school students.

The following interactive lessons were conducted: «Essence and structure of the concept of «readiness for responsible parenting among high school students», «Features of formation of readiness for responsible parenting among high school students», «Diagnosis of levels of readiness for responsible parenting among high school students», «Formation of values of reproductive health among high school students», «Optimization of forms and methods of formation of readiness for responsible parenting among high school students of boarding schools in extracurricular activities».

The study does not cover all aspects of the problem of formation of readiness for responsible parenting among high school students. The further research will be aimed at implementing the pedagogical conditions for the formation of readiness for responsible parenting among high school students.

Key words: *readiness for responsible parenting, training of boarding school teachers, high school students, boarding schools, extracurricular activities.*

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується деформацією моральних і суспільних цінностей, що призвело до таких негативних явищ як поширення консуальних шлюбів; зміна традиційних стереотипів репродуктивної поведінки молоді; збільшення кількості розлучень, унаслідок чого зростає чисельність неповних сімей, позашлюбних дітей, поширення соціального сирітства.

Формування готовності до відповідального батьківства в молодого покоління – пріоритетний напрям сучасного виховання, про що свідчать державні документи, зокрема, Сімейний Кодекс України (2002), Закони України «Про освіту» (2017), «Про охорону дитинства» (2001); Постанови Верховної ради України: «Про заходи щодо посилення охорони материнства та батьківства» (1998), «Про деякі заходи щодо підтримки здоров'я сім'ї, безпечного материнства та відповідального батьківства» (2005), «Сімейна політика України – цілі та завдання» (2015).

Результати аналізу практики з питань формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів підтверджують, що цьому питанню у школах-інтернатах не приділяється належної уваги.

Аналіз досліджень. Проблема готовності молоді до відповідального батьківства посідає вагоме місце в дослідженнях вітчизняних учених-педагогів (Л. Гончар, О. Кізь, В. Кравець, Т. Кравченко, О. Лемещенко, В. Постовий, О. Смалко, В. Шахрай та ін.). Основні напрями організації освітнього процесу в школах-інтернатах набули висвітлення в дослідженнях (О. Голуб, Л. Канішевської, Б. Кобзаря, В. Покася, Г. Покиданова, Є. Постовойтова, С. Свириденко, С. Слюсаренка та ін.).

Мета статті – розкрити зміст циклу занять для педагогів інтернатних закладів «Формуємо готовність до відповідального батьківства у старшокласників».

Для досягнення цієї мети було застосовано методи аналізу, синтезу, систематизації, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Ключову роль у процесі формування готовності до відповідального батьківства відіграє вихователь школи-інтернату.

Специфіка діяльності вихователя школи-інтернату полягає в тому, що вихованці розвиваються в умовах деформованого процесу соціалізації – в умовах школи-інтернату, де сім'я повністю замінена інтернатним закладом; у ситуації обмеження сфер реалізації засвоєних соціальних норм і соціального досвіду тощо. Отже, це зобов'язує педагога зосереджувати у власних руках чисельність дій, спрямованих на вирішення проблем вихованців.

Відповідно до специфічних умов функціонування школи-інтернату, до основних обов'язків вихователя належать такі: створення обстановки психологічного комфорту та безпеки життя здобувачів освіти в побуті та дозвілєвій діяльності; організація життєдіяльності вихованців; створення дружного та працездатного дитячого колективу; установа та підтримка тісних контактів із педагогами, психологами, лікарем, батьками, опікунами; прищеплення вихованцям любові до праці, навичок і звичок щодо самообслуговування; керування школярами під час самопідготовки, прищеплення учням навичок самостійної роботи, організація допомоги здобувачам освіти, які не встигають у навчанні; виховання в дітей бережливого ставлення до речей, розвиток навичок правильного користування ними; виховання в учнів почуття відповідальності за навчання, працю, поведінку, за виконання громадських доручень (Канішевська, 2015: 133–134); формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників тощо.

У процесі формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності вихователь виконує ряд функцій, серед яких мають місце такі: діагностична, комунікативна, організаторська, прогностична, попереджувально-профілактична, рефлексивна.

Діагностична функція фахівця полягає в діагностуванні рівнів готовності до відповідаль-

ного батьківства в старшокласників інтернатних закладів.

Комунікативна функція виявляється в наявності в педагога школи-інтернату вміння щодо продуктивного використання прийомів і засобів взаємодії зі старшокласниками; уважного й емоційного слухання співрозмовника; ведення діалогу; володіння вміннями переконання (Канішевська, Ляшук, 2017: 114).

Організаторська функція вихователя школи-інтернату у процесі формування готовності до відповідального батьківства в юнаків та дівчат полягає в залученні інших учасників освітнього процесу (соціального педагога, психолога, учителів, медичних працівників тощо); здійсненні організаційної підтримки здобувачів загальної середньої освіти щодо діяльності, спрямованої на збереження репродуктивного здоров'я.

Прогностична функція передбачає врахування труднощів, які можуть виникати у процесі формування готовності до відповідального батьківства в учнів шкіл-інтернатів; визначення загальних етапів вирішення цієї проблеми.

Реалізація попереджувально-профілактичної функції вихователя загальноосвітньої школи-інтернату полягає в поглибленні знань старшокласників щодо функцій сучасної сім'ї; сутності відповідального батьківства для окремої особистості та суспільства взагалі; з основ репродуктивного здоров'я; настановлення на створення в майбутньому щасливої сім'ї та народження і виховання дітей. Задля цього вихователям названих вище закладів освіти необхідно володіти різноманітними формами і методами формування готовності до відповідального батьківства.

Рефлексивна функція передбачає оволодіння педагогами інтернатних закладів уміннями щодо оцінювання та рефлексії власних дій стосовно формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників; взаємодії з ними.

Основою у процесі формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів є емоційно-позитивна мотивація вихователя – любов до дитини, усвідомлення актуальності та потреби професійної діяльності, бажання ефективно виконувати її; знання про сутність поняття «відповідальне батьківство» й особливості формування готовності до відповідального батьківства в зазначеного контингенту учнів.

Пропонуємо цикл занять з педагогами інтернатних закладів «Формуємо готовність до відповідального батьківства у старшокласників», завданнями яких було:

– сприяти формуванню емоційно-ціннісного ставлення педагогів інтернатних закладів до проблеми формування готовності до відповідального батьківства в юнаків та дівчат;

– поглибити знання педагогів про сутність і структуру поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників»; актуалізувати зазначену вище проблему;

– розглянути особливості формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів;

– ознайомити педагогів інтернатних закладів із діагностикою рівнів готовності до відповідального батьківства в учнів;

– розкрити педагогічні можливості різноманітних форм і методів формування готовності до відповідального батьківства у здобувачів загальної середньої освіти, що навчаються у школах-інтернатах;

– розглянути проблему ціннісного ставлення до репродуктивного здоров'я юнаків і дівчат;

– визначити та схарактеризувати педагогічні умови формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів.

Заняття № 1. (тема: «Сутність і структура поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників») має на меті: розкрити сутність таких понять: «готовність», «батьківство», «відповідальне батьківство», «готовність до відповідального батьківства у старшокласників».

Зміст заняття:

1. Проблема формування готовності до відповідального батьківства у молодого покоління в сучасній педагогічній думці.

2. Сутність і структура поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників».

Заняття № 2 присвячено темі «Особливості формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів» і передбачає реалізацію низки завдань, указаних нижче:

– розглянути сенситивність раннього юнацького віку щодо формування готовності до відповідального батьківства;

– виявити проблеми, що ускладнюють процес формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів;

– схарактеризувати потенційні можливості позаурочної діяльності щодо формування готовності до відповідального батьківства в учнів шкіл-інтернатів;

– визначити завдання школи-інтернату стосовно формування у старшокласників готовності до відповідального батьківства.

У процесі заняття обговорюється сенситивність раннього юнацького віку щодо формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів, а саме: яскраво виражена емоційна вразливість; статево-рольове самовизначення; оволодіння основними соціальними ролями; поглиблений самоаналіз, самооцінка своїх якостей, пошук відповідей на найінтимніші та складні питання життя: «Для чого я живу?» тощо (Бех, 2006: 54). У той же час для зазначеного вище віку характерним є імпульсивність поведінки, юнацький максималізм, хворобливе самолюбство тощо.

До особливостей формування готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів відносяться такі:

1) специфіка контингенту вихованців (соціальне сирітство; наявність деприваційного синдрому; відсутність можливості засвоєння позитивного соціального досвіду батьків, або цей досвід має негативний асоціальний характер (Канішевська, 2016: 80);

2) особливості організації життєдіяльності вихованців шкіл-інтернатів (вимушена адаптація до великої кількості однолітків; переважно групова, а не індивідуальна спрямованість виховних впливів; звуження діапазону статевої ролі тощо) (Канішевська, 2020: 79);

3) недостатнє використання потенційних можливостей позаурочної діяльності в контексті зазначеної проблеми; відсутність методичного забезпечення процесу формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів (Канішевська, 2021: 107).

У ході обговорення доцільно звернути увагу на врахуванні потенційних можливостей позаурочної діяльності шкіл-інтернатів у контексті проблеми формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників, а саме: використання різноманітних форм і методів; здійснення систематичного моніторингу рівнів готовності до відповідального батьківства у зазначеного контингенту учнів.

У ході заняття має бути обговорено і названо завдання сучасних інтернатних закладів щодо формування у здобувачів загальної середньої освіти готовності до відповідального батьківства, серед яких необхідно виділити такі:

1) ознайомлення старшокласників з основами законодавства про шлюб та сім'ю;

2) розширення знань учнів щодо сутності відповідального батьківства для окремої особистості та суспільства в цілому;

3) формування в юнаків і дівчат позитивних установок на створення в майбутньому щасливої

сім'ї, на народження та виховання дітей; умінь, спрямованих на збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я (Канішевська, 2021: 106);

4) підготовки вихованців до виконання основних соціальних ролей, необхідних для повноцінного життя в суспільстві (громадянина, фахівця, сім'янина) (Канішевська, 2012: 83);

5) використання можливостей навчальних предметів і позаурочної діяльності у процесі формування у старшокласників готовності до відповідального батьківства;

6) урахування сенситивності раннього юнацького віку (статеве дозрівання, вироблення ідеалів жіночності та змужності; звернення в майбутнє, саморефлексія тощо);

7) залучення учнів до розробки проєктів, що відображають різні аспекти батьківства;

8) оптимізація форм і методів формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів;

9) розроблення й упровадження науково-методичного забезпечення процесу формування готовності до відповідального батьківства у зазначеного вище контингенту учнів;

10) своєчасна діагностика та корекція рівнів готовності до відповідального батьківства у здобувачів загальної середньої освіти, що навчаються в інтернатних закладах.

Мета заняття № 3 (тема: Діагностика рівнів готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів») – ознайомити педагогів шкіл-інтернатів із критеріями і показниками готовності до відповідального батьківства у старшокласників; з методикою діагностування рівнів готовності до відповідального батьківства в зазначеного контингенту школярів.

У ході заняття доцільно схарактеризувати вказані нижче критерії та показники готовності до відповідального батьківства в старшокласників інтернатних закладів, як-от: *когнітивний* (знання про функції сучасної сім'ї, сутність відповідального батьківства; з основ репродуктивного здоров'я); *емоційно-ціннісний* (позитивні мотиваційні установки на створення сім'ї, на народження дитини в майбутньому; здатність до емпатії; потреба у спілкуванні та міжособистісній взаємодії); *поведінково-діяльнісний* (вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми; набуття вмінь, спрямованих на зміцнення репродуктивного здоров'я; здатність до самовдосконалення себе як майбутнього батька/матері).

Під час заняття педагогам має бути запропоновано комплекс діагностичних методів (анкетування, незакінчене речення, бесіда, тестування,

узагальнення незалежних характеристик, ділова гра «Соціум», опосередковане педагогічне спостереження) (Канішевська, 2021: 175).

Із фахівцями доречно провести індивідуальні консультації з питань діагностики рівнів готовності старшокласників шкіл-інтернатів до відповідального батьківства.

Заняття № 4, тема якого «Формування ціннісного ставлення до репродуктивного здоров'я старшокласників інтернатних закладів», спрямовано на поглиблення знань педагогів інтернатних закладів щодо збереження репродуктивного здоров'я старшокласників.

У ході заняття обговорюються такі питання, а саме: сучасний стан репродуктивного здоров'я молоді в Україні; наслідки ранніх сексуальних стосунків на здоров'я юнаків і дівчат; профілактика шкідливих звичок (куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин).

Заняття № 5 (тема «Оптимізація форм і методів формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів у позаурочній діяльності») передбачає поглиблення знань педагогів інтернатних закладів щодо оптимізації форм і методів формування готовності до відповідального батьківства; обговорення педагогічних умов формування готовності до відповідального батьківства у зазначеного вище контингенту здобувачів освіти.

У процесі проведення заняття особливу увагу необхідно зосередити на використанні таких методів формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників, як-от: створення виховуючих ситуацій, приклад, дискусії, переконання, бесіди, метод проєктів, рольові й імітаційні ігри, метод позитивного самосприйняття; цілепокладання; генерування ідей; рефлексія-роздум тощо. Також необхідно проаналізувати можливість використання різноманітних форм формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів, а саме: тренінгові заняття, круглі столи, диспути, вікторини, бесіди тощо.

За результатами експертного оцінювання визначено низку педагогічних умов формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників:

1) змістове і методичне забезпечення процесу формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів;

2) використання потенційних можливостей позаурочної діяльності в контексті досліджуваної проблеми;

3) застосування потенціалу традицій українського народу щодо формування готовності до відповідального батьківства у вихованців інтернатних закладів;

4) залучення юнаків і дівчат, які навчаються в інтернатних закладах, до розробки проєктів, що відображають різні аспекти батьківства (Канішевська, 2021: 180).

Висновки. Розроблений цикл занять для педагогів інтернатних закладів «Формуємо готовність до відповідального батьківства у старшокласників» сприяє поглибленню знань педагогів щодо сутності і структури поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників»; особливостей формування готовності до відповідального батьківства у зазначеного вище контингенту вихованців; ознайомленню фахівців інтернатних закладів із діагностикою рівнів готовності до відповідального батьківства у старшокласників; поглибленню знань педагогів щодо проблеми збереження репродуктивного здоров'я в юнаків і дівчат; про форми і методи формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів. Подальші наукові розвідки будуть спрямовані на реалізацію педагогічних умов формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. *Виховання особистості: сходження до духовності: наук. видання*. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
2. Канішевська Л.В. Реалізація педагогічних функцій загальноосвітніх шкіл-інтернатів у контексті підготовки вихованців до самостійної життєдіяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. 2021, № 16 Кн.1., С. 84–91.
3. Канішевська Л.В. *Підготовка старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя: монографія*. К. : ЦП «Компринт», 2015. 280 с.
4. Канішевська Л.В. Дослідження проблеми формування цінностей сімейного життя у старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*, 2016, № 253, С. 63–67.
5. Канішевська Л.В., Ляшук О.С. *Теоретико-методичні аспекти профілактики шкідливих звичок в учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів: монографія*. К. : Компринт, 2017. 401 с.

6. Канішевська Л. В. Деякі аспекти проблеми формування готовності до усвідомленого батьківства у вихованців інтернатних закладів. *In : Education, Law, Business: Collection of scientific articles Cartero Publishing House*, с. Madrid, Spain, 2020, P. 77–81.

7. Канішевська Л.В. Формування готовності до відповідального батьківства в старшокласників інтернатних закладів як науково-педагогічна проблема. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр.* Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 171–182

8. Канішевська, Л.В. Особливості формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference*, 2021 (Vol. 3), Cambridge March 19, 2021. Cambridge-Vinnitsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, P. 106–108.

REFERENCES

1. Bekh I.D. *Vykhovannia osobystosti: skhodzhennia do dukhovnosti: nauk. vydannia*. [Education of personality: Ascent to spirituality]. Kyiv : Lybid, 2006. 272 s. [in Ukrainian].

2. Kanishevskia L.V. Realizatsiia pedahohichnykh funksiiv zahalnoosvitnykh shkil-internativ u konteksti pidhotovky vykhovantsiv do samostiinoi zhyttdiialnosti [Implementation of pedagogical functions of secondary boarding schools in the context of preparing pupils for independent life]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. prats*, 2012, 16 (1), S. 84–91. Kirovograd: Imeks-LTD. [in Ukrainian].

3. Kanishevskia L. *Pidhotovka starshoklasnykiv zahalnoosvitnykh shkilinternativ do samostiinoho zhyttia* [Preparation of high school students of boarding schools for independent life]. Kyiv: TsP «Kompynt», 2015. 280 s [in Ukrainian].

4. Kanishevskia L.V. Doslidzhennia problemy formuvannia tsinnosti simeinoho zhyttia u starshoklasnykiv zahalnoosvitnykh shkil-internativ [Research of the problem of formation of values of family life at senior pupils of comprehensive boarding schools]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriia «Pedahohika, psykholohiia, filosofiiia»*, 2016, № 253, S. 63–67. [in Ukrainian].

5. Kanishevskia L.V., Liashuk O.S. *Teoretyko-metodychni aspekty profilaktyky shkidlyvykh zvyчок v uchniv 5-6 klasiv shkil-internativ: monohrafiia*. [Theoretical and methodological aspects of prevention of bad habits among students of 5-6 grades of boarding schools: monograph]. K. : Kompynt, 2017. 401 s. [in Ukrainian].

6. Kanishevskia L.V. Deiaki aspekty problemy formuvannia hotovnosti do usvidomlenoho batkivstva u vykhovantsiv internatnykh zakladiv. [Some aspects of the problem of formation of readiness for conscious parenting among children of boarding schools]. *In : Education, Law, Business: Collection of scientific articles Cartero Publishing House*, с. Madrid, Spain, 2020, S. 77–81. [in Ukrainian].

7. Kanishevskia L.V. Formuvannia hotovnosti do vidpovidalnoho batkivstva v starshoklasnykiv internatnykh zakladiv yak naukovo-pedahohichna problema. [Formation of readiness for responsible parenting among high school student of boarding school as the scientific and pedagogical problem]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia : Pedahohichni nauky : zb. nauk. pr.* Vyp.1. Berdiansk : BDPU, 2021. S. 171–182. [in Ukrainian].

8. Kanishevskia L.V. Osoblyvosti formuvannia hotovnosti do vidpovidalnoho batkivstva u starshoklasnykiv internatnykh zakladiv. [Peculiarities of formation of readiness for responsible parenting among high school students of boarding schools]. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference*, 2021 (Vol. 3), Cambridge March 19, 2021. Cambridge-Vinnitsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, S. 106–108. [in Ukrainian].